

Včely - další informace a zajímavosti

31.3.2025 - | Městská část Praha 12

Úchvatné včely samotářky

Pokud se rozhodnete objevovat svět včel, na což není nikdy pozdě, budete odměněni měrou vrchovatou. A není vyloučeno, že vás pestrost jejich vzhledu a životních strategií vtáhne a již nepustí.

I to, že si včely samotářky nasbírané dobroty drží pro své potomstvo a nepodělí se tedy s vámi jako (poněkud nedobrovolně) včela medonosná, jim nakonec též rádi odpustíte. A možná se dokonce rozhodnete přilepšit vy jim.

Co často jako první upoutá naši pozornost (a rozběhne fantazii na plné obrátky) jsou jména včelek samotářek. Řada z nich jasně ukazuje na určitou fyzickou vlastnost a vzhled - jako např. maskonosky, žlutoproužky, pilorožky, ploskočelky, kuželitky, ruděnky nebo chluponožky.

Jednou z nejvíce fascinujících vlastností samotářských včel jsou ale pestré způsoby stavby a zaopatření jejich hnízd. Hedvábnice tak chrání svá hnízda hmotou podobnou celofánu, čalounice je vystylají úhledně vykrájenými kusy mladých listů, smolanky používají pryskyřici ze stromů, vlnařky sbírají rostlinné chloupky a olejnice zase olejnaté sekrety z květů. A takto bychom mohli pokračovat dále třeba zednicemi, maltářkami, dřevobytkami, pískorypkami či drvodělkami.

Zdroj: [Beediverse.blogspot.com](https://beediverse.blogspot.com)

Na obrázku nahoře vlevo jsou příklady různých způsobů přípravy hnízd v podání čalounice, smolanky a zednice. Díky teplejšímu klimatu jsou u nás již řadu let doma a šíří se i zajímavé druhy jako drvodělka na snímku vpravo.

Kde samotářské včely bydlí?

V běžném vnímání včela=úl. Ale to je opět pouze doména včely medonosné, jako plně společenského hmyzu. Takže jak jsou na tom samotářky? Ty naopak můžeme najít všude, kde je vhodná příležitost - v zemi, dřevě, zdivu, suchých stoncích, opuštěných hnízdech jiných tvorů či dokonce šnečích ulitách. Využívají jak již přítomných dutin přirozeného i umělého charakteru (které si dále doupraví), tak jsou schopny i pracného vybudování hnízda takřkajíc od píky. A přes svou všudypřítomnost rády unikají lidské pozornosti - viz. obrázek vpravo, kde si čalounice pilně buduje hnízdo v zábradlí dřevěného mostu.

Pojem "samotářka" může být někdy trochu zavádějící, protože mnoho druhů žije pospolitě (více hnízd vedle sebe) či komunálně (desítky či až stovky samic sdílejí jeden vchod pro vlastní individuální komůrky a často se i střídají při bránění). Níže na snímku je typický příklad agregace hnízd (kterých mohou být až tisíce) na polní cestě.

Kde samotářské včely bydlí?

V běžném vnímání včela=úl. Ale to je opět pouze doména včely medonosné, jako plně společenského hmyzu. Takže jak jsou na tom samotářky? Ty naopak můžeme najít všude, kde je vhodná příležitost - v zemi, dřevě, zdivu, suchých stoncích, opuštěných hnízdech jiných tvorů či dokonce šnečích ulitách. Využívají jak již přítomných dutin přirozeného i umělého charakteru (které si dále doupraví), tak jsou schopny i pracného vybudování hnízda takřkajíc od píky. A přes svou všudypřítomnost rády unikají lidské pozornosti - viz. obrázek vpravo, kde si čalounice pilně buduje hnízdo v zábradlí dřevěného mostu.

Pojem "samotářka" může být někdy trošku zavádějící, protože mnoho druhů žije pospolitě (více hnízd vedle sebe) či komunálně (desítky či až stovky samic sdílejí jeden vchod pro vlastní individuální komůrky a často se i střídají při bránění). Níže na snímku je typický příklad agregace hnízd (kterých mohou být až tisíce) na polní cestě.

Když včela vrtí zadečkem...

Vybudované hnízdo je samozřejmě třeba zaopatřit pro své potomstvo. Včely se dle způsobu sběru pylu dělí na nohosběrné a břichosběrné. Technika, kdy včela uvolněný pyl posléze sčesává do "košíčků" na posledním páru končetin, tak platí jen pro první uvedenou skupinu. Naopak břichosběrné včely vrtivými pohyby zadečku sbírají pyl na obdobný aparát na jeho spodní straně. Je to evolučně primitivnější technika, která je sice méně efektivní pro samotný sběr pylu, ale zlepšuje opylení (takováto včela musí navštívit až 10x více květů).

K břichosběrným včelám patří různí zástupci čeledi čalounicovitých (Megachilidae), jako jsou čalounice, zednice, vlnařky atp. Na obrázku vlevo můžeme vidět dvě včely čalounice s různými stupni pokrytí chloupků na zadečku nasbíraným pylem.

...a sbírá paletu barev

Když se řekne včela a pyl, představíme si automaticky hezké sytě žluté bochánky. Ale jestli existují rozdíly ve způsobu sběru pylu, tak v jeho barvě (a samozřejmě i chemickém složení a nutričních kvalitách) se jedná o čirou explozi do rozmanitosti. Od bílé po oranžovou či červenou, fialovou až modravou, hnědou nebo až černou (v případě např. máku) a mnoho dalších variant. Aneb kolik rostlin, tolik barev. Není tedy divu, že včelaři pro tento účel disponují speciálními vzorníky s desítkami položek.

Vlevo "konzervativní" barva pylu, zatímco vpravo na první pohled upoutají rousky plné růžového pylu chrastavce. Jejich majitelka se nazývá pískorypka chrastavcová, je vzácná a zapsaná na Červeném seznamu ohrožených druhů. Na Praze 12 ji můžeme potkat od června do srpna na loukách Na Hupech a Na Beránku.

Poklady, lupiči a otrokáři

Samotářky tvoří v hnízdu sérii oddělených komůrek, každou s pylovým bochníkem a jedním vajíčkem. Kompletní hnízdo pak uzavrou a jdou tvořit další. Potomstvo své rodiče v drtivé většině nikdy nespatří, poněvadž dospěje a vydá se do světa až další rok.

Ale jak to již bývá, kde je poklad, jsou i lupiči, v tomto případě celý zástup hnízdních parazitů. Tam patří i mnohé druhy samotárek, jako ruděnky, nomády či kuželitky. Tyto kukaččí včely pronikají do hnízda, kde vajíčko nebo larvu hostitelského druhu nahradí svým vlastním (případně "špinavou práci" odvede samotná larva). Mnohdy musí hostitelské včely nejdříve usmrtit.

Na snímcích výše vidíme nomádu a ruděnku při průniku do hnízda (v druhém případě za přítomnosti originální majitelky). Vpravo zcela nahoře je další druh kukaččí včely - kuželitka. Na konci zadečku má ostrý bodec, kterým proráží stěny plodových komůrek.

Není bez zajímavosti, že své parazitické "bližní" mají i čmeláci. Jsou to pačmeláci (příklady na snímcích vlevo a vpravo), jejichž samice pronikají do hnízd a původní matku zabijí, či si ji podřídí spolu s dělnicemi. Takto zotročená kolonie pak zaopatřuje pačmeláčí potomstvo.

Včelí defilé

Na samotný závěr si ještě rozmanitost včel samotárek přiblížme více pomocí fotografií (pozor, nejsou ve stejném měřítku), spolu s několika namátkovými zajímavostmi.

Včely s kožíškem (pískorypka ryšavá [1]), zlatavé (ploskočelka zlatolesklá [4]), sivé (pískorypka

popelavá [5]) či dokonce bílé (ploskočelka *Vestitohalictus pollinosus* [3]), malé, velké, buclaté, vytáhlé, roztomilé nebo budící respekt, stačí si jen vybrat. Vlnařky ([2], [6]), podobně jako další hmyzí kolibříci, (např. pestřenky či dlouhozobky) dokáží "viset" ve vzduchu.

Maltářka zední [7] patří, spolu s drvodělkami, k našim největším včelám. Obývá skalnatá území a zde si, věrna svému jménu, z hlinito-písčité směsi slepuje propracovaná hnízda.

Drvodělky ([8], [9]) nejsou v posledních letech v Praze a okolí již takovou raritou. Pokud i přesto nemáte štěstí a chtěli by jste si zvýšit šance na pozorování či dokonce přilákat drvodělky na svou zahradu, tak je možné se zaměřit na určité rostliny. Tyto včely sice létají na velké spektrum druhů, ale např. čistce (přímý, německý, vlnatý či velkokvětý), šalvěje (luční, hajní, muškátová atp.), vistárie (květnatá, čínská) nebo hrachory (šírolistý) mají v obzvláštní oblibě. Někdy mohou být obaleny pylem až k nepoznání [11].

Preferují slunná a otevřená stanoviště (sady, parky, zahrady či okraje lesů) s dostatkem potravy a materiálu pro hnízda (měkkí či až mírně trouchnivé dřevo, kde si vykusují své tunely). Mohou nechtěně škodit v neošetřených dřevěných konstrukcích.

Zednice dvoubarvá [10] (a několik dalších druhů včel) buduje hnízda pro své potomstvo v prázdných ulitách plžů. Po vyčištění a ev. i natočení "domečku" (aby byl vchod chráněn před srážkami) následuje zajištění snůšky a samička na závěr ulitu zamaskuje. Pokryje ji tedy pastou z rozžvýkaných listů a posléze i z okolí nanošenými stébly a drobnými klacíky.

Mějte oči otevřené...

...neboť, když zopakujeme úvodní slova, samotářky jsou všude kolem nás. I když jste je zatím nikdy neviděli či si jich nevšimnuli. Ostatně druhy ze snímků (a mnohé další) jsou naši pražští sousedé. A doslova všechny se nacházejí v dosahu max. jedné linky MHD z centra Prahy 12. A s nimi i řada překvapení a zážitků.

https://www.praha12.cz/vismo/dokumenty2.asp?id=111415&id_org=80112